

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.26, november 2025

Indledningen er redigeret af Stine Kyslø Pedersen og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved prof. Jesper Høgenhaven

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2026

Indledning til “Om Kirkehistorien”

ved Steen Tullberg

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Indhold
- 3 Efterspil
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning

I “Om Kirkehistorien” angiver Grundtvig selv indledningsvis motivationen for at skrive sit indlæg. Han henviser her til artiklen (uden at nævne den ved navn) “Den christelige Børnelærdom. (Oplæst i det Kiøbenhavnske Convent)”, som blev trykt i *Dansk Kirketidende* den 31. januar 1847. Denne artikel var oprindeligt et oplæg holdt i Københavns præstekonvent den 12. december 1846, og mod slutningen af dette oplæg havde Grundtvig argumenteret for, at en lille kirkehistorie skulle ledsage fremstillingen af den kristelige børnelærdom (Grundtvig 1847a, sp. 295; klik [her](#)). I “Om Kirkehistorien” tager Grundtvig denne vanskelige opgave på sig, “fordi Ingen har givet os en *tydelig* Forestilling om den *Apostoliske Christendoms* Forplantelse gennem de sytten, atten Aarhundreder, som ligger mellem os og Apostlerne” (Grundtvig 1847b, sp. 369).

2 Indhold

Grundtvig begynder med at udpege det nytestamentlige skrift Apostlenes Gerninger som al kirkehistories begyndelse, hvori evangeliets vandring fra Jerusalem til Rom beskrives. Det næste nedslag er omkring år 600, hvor “den falske Prophet *Mahomed*” stod frem og beredte en omfattende krise for kristendommen, der førte evangeliet fra Rom til England. Et århundrede senere kom det til Tyskland og yderligere et

århundrede senere til Danmark og Sverige. Et vildspor i udbredelsen af evangeliet var den tvangskristning, der begyndte under Karl den Store (omkring år 800), og som senere bl.a. gik ud over Norge (omkring år 1000), Pommern og Preussen (omkring år 1200) og Amerika (omkring år 1500). Parallelt med dette udartede kristendommen sig til et afgudereri på linje med hedenskabet via fænomener som helgentilbedelse, billeddyrkelse og afladshandel. Men da trådte Martin Luther frem på den historiske scene og beviste, at ånden stadig var levende, og spørgsmålet har siden været, hvordan det næste skridt fremad skal se ud.

Det, det i følge Grundtvig gælder om, er at have blik for “det verdenshistoriske Underværk, som *Christen-Folket* og dets Historie er” (sp. 373). Hvis man har det, bliver det indlysende, at den form, kristendommen har antaget (fx i middelalderen), kan forældes og en ny opstå, så det ligefrem kan se ud, som om en senere tids kristne er klogere end en ældre, eller, med en analogi, som om børnene er klogere end forældrene. Dette skyldes, at al kristen oplysning i sidste ende er Helligåndens gerning, og Luther er kronvidnet på dette.

De tre hundrede år, der er gået siden Luther, har imidlertid ifølge Grundtvig været præget af tilbagegang snarere end fremgang, når det gælder virkeliggørelsen af de lutherske principper om kristelig oplysning (Ånden, Ordet og troen som kilderne, dåben, nadveren, prædikenen, sangen og bibellæsningen som midlerne samt evangeliets frihed og brugen af modersmålet som betingelsen). Med endnu et tilbagegreb til den tidlige kirkehistorie gør han opmærksom på, at menighederne i Jerusalem, Efesos og Rom var indbyrdes forskellige allerede af sproglige grunde, idet de benyttede sig af hhv. hebraisk, græsk og latin, hvoraf de to første var Bibelens originalsprog. Grundtvig beskriver herefter, hvordan hovedopgaven for kristenhedens menigheder historisk set var at udvikle deres respektive sprog i kristelig og bibelsk retning samt ikke mindst at tilegne sig de bibelske originalsprog, så en oversættelse på modersmålene blev mulig. Englænderne og tyskerne lykkedes med dette med vekslende held, og Grundtvig betragter dem som den latinske menigheds arvtagere, mens den nordiske menighed nu har som opgave at blive arvtager til den græske menighed. Hvis det lykkes, vil skridtet hen imod en lighed med den oprindelige hebraiske menighed, dvs. apostlenes, tilmed være inden for rækkevidde. Hvem der skal tage dette sidste skridt er ifølge Grundtvig endnu en gåde. Han overvejer, om jøderne kan genopstå i Kristi ånd, men sætter større lid til, at hinduerne vil tage det afgørende skridt, især fordi den engelske, tyske og nordiske menighed i fællesskab har bestræbt sig på at kristne Ostindien (dvs. Indien og Sydøstasien) og formentlig for alvor vil have held med dette, når man begynder at gå åndeligt til værks.

Grundtvig introducerer derpå en bibelsk fortolkningsnøgle til sin kirkehistoriske betragtning i skikkelse af de syv menighedsbreve (af Grundtvig kaldet kongebrevene) i kapitel 2 og 3 af Johannes' Åbenbaring. Begrundelsen er, at

ligesom *Aanden* altid har vidnet, at de syv Menigheder, der betegnes ved *Lysestagerne*, i hvis Midte *Herren* selv vandrede, maae, som syv Stammer eller Hoved-Afdelinger, udgjøre hele *Christen-Folket*, saaledes er det umueligt at see de *Ebraiske, Græske, Latinske, Angelske, Tydske* og *Nordiske* Menigheder følge paa hinanden, hver med sin egen Skikkelse, uden at tænke, det maa være de *Sex*, som kun spørger om den *Syvende*, og jo nøiere vi da sammenligner Konge-Brevene med de tilsvarende Menigheder, des klarere

bliver det os at det Ene fattes ikke det Andet, fordi Herrens Mund har talet det og hans Aand har samlet det (sp. 379).

Grundtvig fortsætter derpå med i stikordsform at forbinde brevene til menighederne i Efesos, Smyrna, Pergamon, Thyatira, Sardes, Filadelfia og Laodikea med hhv. den hebraiske, den græske, den latinske (eller romerske), den engelske, den tyske, den nordiske og den sidste (indiske) menighed, der er præget af lunkenhed og selvklogskab, hvilket ifølge Grundtvig ville passe med en menighed med lærde bramener i spidsen. Afslutningsvis bringer han endnu en analogi på bane, idet han gør opmærksom på, at Paulus' breve også er stilet til syv menigheder. Brevene til romerne og korintherne kan således udlægges som breve stilet til den latinske og græske menighed, Galaterbrevet til den tyske menighed, Efeserbrevet til den hebraiske, Thessalonikerbrevene til den sidste menighed, mens brevene til filipperne og kolossenserne (formentlig) er til hhv. den engelske og nordiske menighed. At hele dette mønster er blevet overset, får Grundtvig til at konkludere, at det er de kristnes egen skyld, at den kristne menighed savner en nedskrevet historie, der svarer til jødernes; hvilket er så meget mere beklageligt, som den nye pagt i herlighed langt overgår den gamle.

3 Efterspil

Grundtvigs beskæftigelse med de syv menighedsbreve i Johannes' Åbenbaring som nøgle til forståelse af kirkehistorien kan spores helt tilbage til det tidlige forfatterskab. I Grundtvig-arkivet findes således et manuskript (fasc. 148), der tager tanken op, dog i en noget anden udformning end senere (manuskriptet er af William Michelsen dateret til 1810, se Michelsen 1956a, s. 171-176, og også udgivet af ham, jf. Michelsen 1956b, s. 64-74). I "Om Kirkehistorien" sammenfatter Grundtvig for første gang tanken i den udformning, den senere fik i poetisk form i *Christenhedens Syvstjerne* fra 1854-1855 og i foredragsform i *Kirke-Speil* fra 1871 (se Grane 1998, s. 28).

4 Anvendt litteratur

- Grane, Leif (1998) "Grundtvigs forhold til Luther og den lutherske tradition" i *Grundtvig-Studier* 1998, s. 21-41. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1847a) Den Christelige Børnelærdom. (Oplæst i det Kiøbenhavnske Convent) i *Dansk Kirketidende*, nr. 71, den 31. januar, sp. 289-295. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1847b) "Om Kirkehistorien" i *Dansk Kirketidende* 1847, nr. 76, den 7. marts, sp. 369-381. København.
- Michelsen, William (1956a) *Den sælsomme forvandling i N.F.S. Grundtvigs liv. Studier over tilblivelsen af Grundtvigs historiesyn*. København.
- Michelsen, William (1956b) "To optegnelser af Grundtvig fra kriseåret 1810. Meddelte med noter og efterskrift" i *Grundtvig-Studier* 1956, s. 53-75. København.